

Tham luận:

GIẢI PHÁP BẢO TỒN, PHÁT HUY CÁC GIÁ TRỊ TRUYỀN THỐNG VÀ ĐỊNH HÌNH BẢN SẮC VĂN HÓA DÂN TỘC TRONG KỶ NGUYÊN MỚI TRÊN ĐỊA BÀN TỈNH NGHỆ AN

Trong dòng chảy lịch sử hàng nghìn năm dựng nước và giữ nước, Nghệ An luôn được xem là một vùng đất “địa linh nhân kiệt”, nơi hội tụ và tỏa sáng nhiều giá trị văn hóa, tinh thần, trí tuệ của dân tộc. Truyền thống hiếu học, nhân văn, yêu nước, cách mạng, cùng với kho tàng di sản văn hóa vật thể, phi vật thể phong phú của 6 dân tộc Kinh, Thái, Thổ, Mông, Khơ mú, Ô đú đã tạo nên giá trị riêng, góp phần quan trọng trong việc định hình diện mạo bản sắc văn hóa của Nghệ An trong bức tranh chung của văn hóa Việt Nam.

Trong bối cảnh hội nhập quốc tế và chuyển đổi số mạnh mẽ hiện nay, việc bảo tồn, phát huy các giá trị văn hóa truyền thống và định hình bản sắc dân tộc ở Nghệ An không chỉ là trách nhiệm chính trị, mà còn là yêu cầu tất yếu để xây dựng nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc. Đây cũng là nền tảng tinh thần vững chắc để Nghệ An phát triển kinh tế - xã hội bền vững trong kỷ nguyên mới.

I. THỰC TRẠNG CÔNG TÁC BẢO TỒN, PHÁT HUY CÁC GIÁ TRỊ VĂN HÓA TRUYỀN THỐNG Ở NGHỆ AN

1. Những kết quả đạt được

Trên địa bàn tỉnh Nghệ An hiện có 2.602 di tích - danh thắng đã được kiểm kê. Tính đến năm 2025 có 499 di tích đã được xếp hạng các cấp (cấp quốc gia đặc biệt 6 di tích, cấp quốc gia 146 di tích, cấp tỉnh 347 di tích). Các bảo tàng lưu giữ gần 50 nghìn hiện vật, di vật, cổ vật phong phú, đa dạng, đặc biệt có 3 hiện vật được công nhận là Bảo vật quốc gia. Toàn tỉnh có 463 di sản, trong đó có 13 di sản văn hóa phi vật thể được ghi danh vào Danh mục quốc gia, trong đó có 02 di sản được ghi danh vào danh mục di sản văn hóa phi vật thể đại diện nhân loại: Dân ca Ví, Giặm Nghệ Tĩnh và tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ, Tứ phủ. Qua 3 lần xét tặng, Nghệ An đã có 01 Nghệ nhân Nhân dân, 90 Nghệ nhân Ưu tú được Chủ tịch nước phong tặng. Với hệ thống di sản văn hóa phong phú, loại hình đa dạng, Nghệ An là một trong những địa phương có tiềm năng về phát triển du lịch văn hóa.

Để thực hiện tốt công tác bảo tồn, phát huy các giá trị văn hóa truyền thống, nhiệm kỳ 2020-2025, Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch đã tham mưu HĐND tỉnh, UBND tỉnh ban hành các Kế hoạch, quy hoạch, đề án, dự án về bảo tồn, phát huy giá trị di sản văn hóa như: Nghị quyết của HĐND tỉnh về quy định chính sách hỗ trợ đối với Nghệ nhân, câu lạc bộ trong lĩnh vực di sản văn hóa phi vật thể; Nghị quyết của HĐND tỉnh quy định một số chính sách hỗ trợ bảo tồn, phát huy giá trị di sản văn hóa trên địa bàn tỉnh; Quy chế quản lý, bảo vệ và phát huy giá trị di tích lịch sử văn hóa, danh lam thắng cảnh trên địa bàn tỉnh Nghệ An; Quy định tiếp nhận, quản lý, sử dụng nguồn công đức ở các di tích và lễ hội trên địa bàn tỉnh...

Các hoạt động bảo tồn, phát huy giá trị di sản văn hóa truyền thống ở các địa phương được quan tâm. Hàng năm có 15-20 di tích được đầu tư tu sửa, tu bổ, tôn tạo bằng nguồn kinh phí nhà nước, trong đó có nhiều dự án có kinh phí hàng chục tỷ đồng từ nguồn đầu tư công và nguồn Trung ương thuộc Chương trình bảo tồn, phát huy giá trị di sản văn hóa. Phong trào “Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa” phát triển sâu rộng, góp phần nâng cao đời sống tinh thần và ý thức gìn giữ bản sắc văn hóa trong cộng đồng.

Chương trình mục tiêu quốc gia phát triển kinh tế - xã hội vùng đồng bào dân tộc thiểu số và miền núi giai đoạn 2021-2030 hỗ trợ tư bổ, tôn tạo các di tích, bảo tồn giá trị các di sản văn hóa phi vật thể tiêu biểu, hỗ trợ nghệ nhân, người thực hành di sản, các câu lạc bộ, đội văn nghệ dân gian... góp phần bảo tồn, phát huy hiệu quả các giá trị di sản và nâng cao đời sống tinh thần đồng bào các dân tộc thiểu số.

Bên cạnh các lễ hội truyền thống, nhiều lễ hội mới ra đời và hàng chục lễ hội được phục hồi, góp phần quảng bá hình ảnh của con người xứ Nghệ trong xã hội hiện đại. Các trò chơi dân gian truyền thống được khôi phục mạnh mẽ như nhảy sạp, khắc luống, kéo co, đấu vật, đua thuyền..., góp phần kết nối mạch nguồn truyền thống lịch sử xa xưa và nếp sống văn hóa hiện đại.

Di sản dân ca Ví, Giặm được quan tâm bảo tồn, phát huy thông qua các kỳ liên hoan, festival và lan tỏa sâu rộng trong cộng đồng, với số lượng người thực hành di sản và hệ thống câu lạc bộ dân ca Ví, Giặm ngày càng tăng.

Công tác giáo dục truyền thống được chú trọng thông qua các chương trình ngoại khóa, bảo tàng, hoạt động tưởng niệm danh nhân, anh hùng dân tộc.

2. Những khó khăn, thách thức

Tuy nhiên, bên cạnh những kết quả đạt được, việc bảo tồn, phát huy các giá trị văn hóa truyền thống và định hình bản sắc văn hóa, con người Nghệ An vẫn còn những tồn tại, hạn chế.

Do quá trình sinh sống, hội nhập và giao thoa văn hóa, nhiều phong tục, tập quán của một số dân tộc thiểu số đã bị mai một hoặc biến đổi. Hiện tượng Thái hóa, Kinh hóa trong phong tục ăn mặc, cưới hỏi, lễ tết... ngày càng phổ biến. Một số loại hình di sản văn hóa như ca trù, tuồng... chỉ xuất hiện trên sân khấu mà chưa thể hòa nhập vào đời sống văn hóa hiện đại. Nhiều loại hình văn hóa phi vật thể mới, được du nhập từ nơi khác, bên cạnh những giá trị tích cực thì những tiêu cực cũng thể hiện rõ: đó là sự xuống cấp, suy đồi về mặt đạo đức, lối sống, thị hiếu thẩm mỹ của giới trẻ.

Nhiều địa phương và các ngành liên quan chưa thực sự quan tâm đến công tác bảo tồn, phát huy giá trị văn hóa truyền thống. Đa số người dân chưa nhận thức được tầm quan trọng cũng như trách nhiệm của mỗi cá nhân, cộng đồng trong việc bảo tồn, phát huy giá trị văn hóa truyền thống. Vì thế, việc xã hội hóa trong bảo tồn văn hóa còn hạn chế, chưa huy động được sức mạnh của cộng đồng, cá nhân, doanh nghiệp.

II. NHỮNG GIẢI PHÁP CHỦ YẾU BẢO TỒN, PHÁT HUY CÁC GIÁ TRỊ TRUYỀN THỐNG VÀ ĐỊNH HÌNH BẢN SẮC VĂN HÓA DÂN TỘC TRONG KỶ NGUYÊN MỚI TRÊN ĐỊA BÀN TỈNH NGHỆ AN

Bảo tồn, phát huy các giá trị văn hóa truyền thống và định hình bản sắc văn hóa trong thời kỳ hội nhập quốc tế không có nghĩa là đóng khung trong quá khứ, mà là chọn lọc, kế thừa và phát triển sáng tạo. Đối với Nghệ An, việc bảo tồn bản sắc ấy cần được định hình trên một số phương diện:

Bản sắc từ truyền thống lịch sử - cách mạng, phát huy niềm tự hào là quê hương Chủ tịch Hồ Chí Minh, vùng đất giàu truyền thống đấu tranh, kiên cường, cần cù, hiếu học.

Bản sắc từ đời sống văn hóa tinh thần với các loại hình dân ca, dân nhạc, dân vũ; lễ hội truyền thống...

Bản sắc từ sự giao thoa và hội nhập, chủ động tiếp thu tinh hoa văn hóa nhân loại trên nền tảng giá trị truyền thống của dân tộc và xứ Nghệ.

Bản sắc từ sự sáng tạo trong kỷ nguyên số, ứng dụng công nghệ để bảo tồn, quảng bá và tái hiện giá trị văn hóa, đưa văn hóa Nghệ An đến gần hơn với thế giới.

Nhằm thực hiện có hiệu quả mục tiêu bảo tồn, phát huy các giá trị truyền thống và định hình bản sắc văn hóa dân tộc trong kỷ nguyên mới trên địa bàn tỉnh Nghệ An, ngành Văn hóa, Thể thao và Du lịch đề xuất một số giải pháp sau:

1. Tăng cường công tác tuyên truyền, giáo dục nhận thức

- Đẩy mạnh tuyên truyền về giá trị, ý nghĩa của văn hóa truyền thống thông qua các phương tiện truyền thông, mạng xã hội, ấn phẩm, phim tài liệu...

- Lồng ghép giáo dục văn hóa địa phương trong nhà trường, nhất là ở bậc phổ thông và đại học.

- Khuyến khích thanh thiếu niên tham gia thực hành các di sản văn hóa phi vật thể truyền thống (dân ca Ví, Giặm, ca trù...), các cuộc thi tìm hiểu di sản văn hóa xứ Nghệ.

2. Bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa truyền thống

- Tiến hành kiểm kê bổ sung, số hóa toàn bộ hệ thống di tích trên địa bàn tỉnh, xây dựng cơ sở dữ liệu mở để phục vụ nghiên cứu và quảng bá.

- Huy động các nguồn lực xã hội hóa để trùng tu, tôn tạo di tích theo đúng quy định pháp luật, vừa bảo tồn giá trị gốc vừa phát huy công năng phục vụ du lịch, giáo dục.

- Tạo điều kiện về cơ chế, chính sách để nghệ nhân dân gian tham gia thực hành di sản và truyền dạy.

- Tổ chức liên hoan dân ca Ví, Giặm, ca trù... định kỳ, vừa là sân chơi, vừa là kênh quảng bá, giới thiệu, phát huy di sản.

- Tiếp tục nghiên cứu, xây dựng các mô hình du lịch cộng đồng, du lịch sinh thái... Xây dựng các tuyến du lịch gắn kết nhiều loại hình theo các chủ đề như: “Hành trình về nguồn”, “Con đường Di sản miền Tây Nghệ An”, “Làng văn hóa dân gian” ...

- Ứng dụng công nghệ số để ghi âm, ghi hình, lưu trữ và phổ biến rộng rãi các giá trị phi vật thể, tránh nguy cơ mai một.

3. Phát huy vai trò của cộng đồng và các nguồn lực xã hội

- Đẩy mạnh phong trào toàn dân tham gia bảo tồn di sản với phương châm “dân biết, dân bàn, dân làm, dân hưởng”.

- Khuyến khích doanh nghiệp đầu tư vào các dự án bảo tồn gắn với khai thác du lịch văn hóa.

- Phát huy vai trò của các hội đồng hương, hội đồng môn, dòng họ trong gìn giữ truyền thống hiếu học, khuyến tài.

4. Gắn kết văn hóa với phát triển kinh tế - xã hội

- Xây dựng thương hiệu du lịch Nghệ An dựa trên giá trị văn hóa - lịch sử, tạo sinh kế bền vững cho cộng đồng địa phương.

- Hình thành các sản phẩm du lịch văn hóa đặc thù như: lễ hội Làng Sen, lễ hội đèn Cờn..., du lịch cộng đồng ở miền Tây Nghệ An.

- Khuyến khích phát triển các sản phẩm thủ công mỹ nghệ mang đặc trưng văn hóa xứ Nghệ, gắn với thương mại điện tử để mở rộng thị trường.

5. Ứng dụng công nghệ số và chuyển đổi số trong lĩnh vực văn hóa

- Xây dựng hệ thống bảo tàng số, tham quan di tích ảo 3D, 4D, ứng dụng thuyết minh tự động bằng nhiều ngôn ngữ.

- Phát triển các nền tảng số giới thiệu di sản Nghệ An đến bạn bè quốc tế.

- Khuyến khích sáng tạo nội dung số về văn hóa Nghệ An trên mạng xã hội, để lan tỏa giá trị truyền thống tới giới trẻ.

6. Xây dựng con người Nghệ An trong kỷ nguyên mới

- Đẩy mạnh giáo dục lý tưởng, đạo đức, lối sống văn hóa, tinh thần “cần cù, hiếu học, nghĩa tình, kiên trung” - những phẩm chất đặc trưng của con người xứ Nghệ.

- Tôn vinh, nhân rộng điển hình tiên tiến trong lao động, học tập, sáng tạo, khơi dậy khát vọng cống hiến vì quê hương.

- Khuyến khích thế hệ trẻ tiếp nối truyền thống hiếu học, gắn tri thức với thực tiễn xây dựng quê hương giàu đẹp.

Bảo tồn và phát huy các giá trị truyền thống, định hình bản sắc văn hóa dân tộc trong kỷ nguyên mới ở Nghệ An là nhiệm vụ vừa cấp bách, vừa lâu dài. Đó là trách nhiệm chung của cả hệ thống chính trị, các ngành, các cấp, của cộng đồng doanh nghiệp và mỗi người dân xứ Nghệ. Thực hiện tốt các giải pháp nêu trên sẽ góp phần xây dựng Nghệ An trở thành tỉnh phát triển toàn diện, giàu bản sắc, xứng đáng với vị thế quê hương của Chủ tịch Hồ Chí Minh kính yêu, đồng thời đóng góp tích cực vào nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc trong thời đại mới./.